
ZSIDÓ SZEMÉLYNEVEK ÉS NÉVMAGYAROSÍTÁS A 19. SZÁZAD VÉGI MAGYAR ÉLCLAPOKBAN

1. Politikai élclapok és antiszemitizmus. – A 19. század végi Magyarországon a szélsőségesnek tekintett politikai álláspontok egyike az antiszemitizmus, melynek jegyében – Európa többi országához hasonlóan – egy gúnyos, satirikus tartalmakkal hetente megjelenő élclap is napvilágot láthatott. A politikai témájú élclapi szövegek társadalmi feszültségeken csattantak, egyben a társadalom hangulatát, hozzáállását is mutatták az adott témához (ERŐSS 1982: 116). Az elemzéshez kiválasztott antiszemita élclap, a Herkó Páter (HP.) szövegei és karikatúrái is egy szűk társadalmi réteg ellenségéről alkotott durva képét mutatják, mégis szélesebb társadalmi rétegeknek a saját elszegényedésük és a zsidóság új lehetőségei miatt érzett frusztrációjáról is beszámolnak egy torz optikán keresztül.

A Herkó Páttert Markos Gyula¹ szerkesztette 1893-tól. 2500 előfizetővel indította el a vicclapot, s SZINNYEI értesülése szerint fél évig kizárólag ő írta (SZINNYEI 1902: 637–8; GULYÁS 1939: 511). A lap címe is utal katolikus irányvonalára: Herkó páternek, a magyar szólások és közmondások akkoriban ismert figurájának a neve etimológiailag a „Herr Gott Vater” eltorzult változata (PallasLex. 9: 106). Az élclap megszakításokkal ugyan, de 1933-ig napvilágot látott. Az idézeteknek és az elemzés eredményének a közlése előtt érdemes megjegyeznünk, hogy a kortárs antiszemita törekvések középpontjában a zsidók kiűzése, illetve további beáramlásuk megakadályozása állt.

Névelemzésünk célja, hogy megvizsgáljuk: miként használták a Herkó Páter írói a zsidó személyneveket; hogyan csoportosíthatók a korpuszban található nevek; gúnyosak vagy humorosak-e a lapban olvasható családnevek; s gúny céltáblája-e a névmagyarosítás. Hipotézisünk szerint a Herkó Páter szerzői – a már vizsgált Borsszem Jankó és Az Üstökös íróihoz hasonlóan, de ezen nem zsidóellenes lapoknál erőteljesebben – beszélő nevekkel, tipikusan zsidókra jellemzőnek tartott családnevekkel gúnyolódtak a zsidók vélt tulajdonságain, s a lap irányultsága következtében bírálták a névmagyarosítást.

2. A korpusz és az összehasonlítás bázisa. – Összehasonlító analízisünk a Herkó Páter 1898. évfolyamában található zsidó személynevek vizsgálatára és a névmagyarosítás megítélésének bemutatására terjed ki. Az összehasonlítás bázisát az az élclapi névanyag képezi a Borsszem Jankó és Az Üstökös hasábjairól, melyeket korábbi cikkeimben (TAMÁS 2010, 2011) már részletesen bemutattam. (A Borsszem Jankó 20. századi évfolyamainak névelemzését, mely további összevetésekre nyújt lehetőséget, l. NÉMETH 2012.)

A Herkó Páter 1898. évfolyama jelen elemzésünk szempontjából érdekesnek bizonyult, mivel ez év elején az olvasók válaszokat küldhettek be a szerkesztő kérdésére – „Hogyan lehetne Magyarországon a zsidó kérdést a legpraktikusabban megoldani?!” –,

---

¹ Markos (1890-ig Matkovits) Gyula (1861–1944) Veszprém egyházmegyei áldozó-, majd misésszolgálatos, hitoktató, illetve lapszerkesztő, író, publicista (SZINNYEI 1902: 637–8).

így még közvetlenebbül vizsgálhatjuk az olvasóközönség névmagyarosításra vonatkozó javaslatait, a témáról alkotott véleményét. A vicclap egyetlen évfolyamában is – nem számolva az élő személyeket, közszereplőket, illetve az állandó szereplőket – 287 zsidó személynevet olvashatunk, mely az antiszemita lap névhasználatának bemutatására alkalmas korpusznak mutatkozik. A lap orientációját mutatja az is, hogy a névanyagban más nem magyar nemzetiségi csoportok esetében nem lehetne elemzést végezni, mivel mindössze öt szlovák (*Janó, Gyurka, Mátyás*), négy cigány (*Csóri, Zsiga, Bornabás Béla, Miska*), illetve egy-egy román és cseh szereplő (*Száva, Hasparik Venczel*) nevével találkozunk benne.

3. Az antiszemita lap izraelita állandó szereplői. – A Herkó Páter – a többi kortárs élclaphoz hasonlóan – meglehetősen sok állandó szereplőt szólaltatott meg. Ezek egyik csoportját a zsidó származású figurák, a másikat pedig az antiszemita nézeteket hangoztatók alkotják. Tanulmányomban csak az első kategóriába tartozók neveit vizsgálom. Az izraelita szereplők mindegyike, így az állandó figurák is (a többi magyar élclaphoz hasonlóan) jiddissel-héberrel kevert magyar nyelven szólalnak meg, s nevük egyértelműen mutatja származásukat. *Tiszta Rajner Lajbis* „fü-fü revolveres redaktőr”, *de Libamáj Számi* „fü-fü hadnagy”, *Lovag Henczezi Izor*, *Hepp Cziczesz Drágai* és *Rep/Reb Bálám Thollagi* „reczipiált hazafi”, *Métely Árpád* pedig „rémregény-gyártó” és bolttulajdonos. *Tiszta Rajner Lajbis* családnevének mindkét néveleme (a *rein* melléknév jelentése ’tiszt’) utal arra a sztereotípiára, hogy a zsidók nem tisztálkodtak eleget, *de Libamáj* családneve pedig külföldi nemesi származására és gazdagságára irányítja rá figyelmünket. A „szerkesztő” neve egy másik változatban is felbukkant a lapban, tovább erősítve a tisztálkodásra vonatkozó sztereotípiát: *Tiszti-tott Rajner Lajbis*. A második névváltozat katonai rangra is utalhat, melyhez ugyancsak kapcsolódik egy, az élclapokban gyakran megjelent kortárs sztereotípiára, mely szerint a zsidók alkalmatlanok a katonai szolgálatra. *Hepp Cziczesz Drágai* középső neve az imaköpenyről leelőző négy rojtot jelenti. Az ortodox zsidó viselkedés e jellegzetes eleme a kortárs humor céltáblájává vált – nem csak antiszemita körökben (RAJ 1999: 208). Ezt támasztja alá, hogy a Borsszem Jankóban is található hasonló nevű állandó szereplőt (*Cziczeszbeiser*). *Lovag Henczezi* neve új nemességét és szintén negatív tulajdonságát sugallja. *Métely* családneve a ’lapos belféreg; métely’ jelentést hordozza magában, ugyancsak a zsidók negatív megítélését erősítve.

4. A zsidó szereplők egyénnevei. – A nem antiszemita lapok leggyakoribb férfi egyénnevei a 19. század utolsó éveiben a *Mór/Móricz*, *Mózes* és az *Izsák* voltak, míg a Herkó Páterben az *Izsák* becézett alakja, az *Iczig* (19), az *Izidor* (14) és a *Bendegúz/Bendegúz* (11) a legtöbbször fellelhető név. A névanyagok zsidóellenes és nem antiszemita lapokban annyiban hasonlóak, hogy bibliai eredetű nevek mindegyikben felbukkannak az első három helyen valamelyikén, illetve további ószövetségi eredetű nevek is előfordulnak bennük. A Herkó Páterben például olvashatunk még *Dávid*, *Illés*, *Jób*, *Sámson*, *Sámuel* nevű izraelitákról, s megállapíthatjuk azt is, hogy a lap szerzői – hangsúlyozandó figuráik zsidóságát – többnyire bibliai eredetű egyénneveket választottak (kivételek: *Adolf*, *Tóni*, *Aladár*, *Töhötöm*, *Bendegúz*, *Smüle*, *Pisti*, *Pinkász*, *Kornél*, *Benjamin*). A nem antiszemita lapok esetében a bibliai eredetű nevek ilyen mértékű dominanciája a 19. század végén már nem jellemző. A női nevek közül viszont mindegyik magyar élclapban a *Rozália* (10) a leggyakoribb.

5. A zsidó figurák családnevei. – Az összehasonlítás megkönnyítése érdekében az antiszemita lapban található neveket is FORGÁCS KRISZTINA szempontjai alapján csoportosítom (FORGÁCS 1987). A Herkó Páterben szereplő nevek egy része is **tulajdonságnév**, amely alkalmas arra, hogy sugallja viselője vélt személyiségét, hozzájáruljon az általánosításokhoz, míg a családnevek másik csoportja e korpuszban is **művelődési indítékú**.

A Herkó Páterben is találhatunk olyan neveket, melyek **testalkatra, külső tulajdonságra** utalnak, a zsidó közösségekben gyakoriak, de nem hordoznak magukban negatív jelentést, viszont identifikálják a karaktert zsidóként: *Blau* ('kék'), *Braun* ('barna'), *Gelb* ('sárga'), *Gelbfuss* ('sárgalábú'), *Groisze* ('nagy'), *Grün* ('zöld'), *Klein* ('kicsi'), *Krauskopf* ('göndör hajú ember'), *Schwarz* ('fekete'), *Weisz* ('fehér'), *Weiskopf* ('fehérfejű'). E neveket KOZMA ISTVÁN listájával összevetve több azonosságra is felfigyelhetünk azon német nevekkal, melyeket valóban leginkább izraeliták viseltek az Osztrák–Magyar Monarchiában (KOZMA 2009: 155).

A testi rendellenességre, fogyatékoságra utaló családnevek meglehetősen ritkák a Herkó Páter hasábjain (*Gansfus* 'lúdtalpú', *Taub* 'süket'), ellentétben a nem antiszemita Borsszem Jankóval, amely igen gyakran élt ezzel a humorkeltő eszközzel. A *Gansfus* az egyedüli, mely mindkét korpuszban fellelhető.

Az állatnevek (*Gelbvogel* 'sárga' + 'madár', *Lówi* 'oroszlán', *Wolfner* 'farkas' + *-ner*) esetében is elmondhatjuk, hogy a Herkó Páter szerzői kevésbé változatos összetételeket képeztek állatok neveivel, mint Az Üstökös és a Borsszem Jankó szerzői.

A növényekre utaló nevek (*Blumenduft* 'virág' + 'szag', *Knöfelblüth* 'fokhagyma' + 'virágzat'), *Rosenduft* 'rózsa' + 'szag', *Taitelbaum* 'datolyapálmafa' (helyesen: *Teitelbaum*), *Tolpenthál* 'tulipán' + 'völgy') esetében megtaláljuk az antiszemita lapban is azokat a névelemeket, melyeket a többi elemzett élclapban, de ezek kevesebb változatban tűntek fel Markos újságában. Virágra utal még a *-duft* ('szag') szó is a felsorolt névelemek között, melynek itt negatív konnotációja van (a sztereotípa szerint a zsidók a kevés fürdés miatt nem éppen virágillatúak).

Az élettelen természeti tárgyakra utaló nevek esetében nem csak kisebb számú variációt olvashatunk a Herkó Páter lapjain, hanem jelentősen kevesebb természeti tárgy, illetve jelenség bukkant fel, mint a nem antiszemita lapokban: *Lichtbaum* ('fény' + 'fa'), *Smaragdstein* ('smaragd' + 'kő'), *Spicelberger* ('spicli' + 'hegy'), *Tulpenthal* ('tulipán' + 'völgy'). Nem találkozhatunk viszont *-bach* ('patak'), *-blitz* ('villám'), *-fluss* ('folyó'), *Himmel-* ('ég'), *Morgen-* ('reggel'), *-wasser* ('víz'), *Diamant-* ('gyémánt') szóösszetételekből álló nevekkal, melyeket Az Üstökös és a Borsszem Jankó szerzői használtak a névalkotás során.

A lelki tulajdonságra vonatkozó nevek, jellemnevek csoportjában a névszerkezetek első tagjai arra utalnak, hogy a zsidók között nagy számban találunk gazdagokat, illetve ékszerészeket (pl. *Fux Dávid*, *Goldstein* és *Silberstein*). Az e kategóriába tartozó nevek használata is jóval kevésbé változatos, mint korábbi korpuszomban, s a névadás csupán egyetlen tulajdonságra, a gazdagságra fókuszál.

A beszélő nevek többsége részben vagy egészében magyarosított név, a következő példákat kivéve: *Gründelesz* ('alapító'), *Häffisli* (bankár, átvitt értelemben: 'hiéna') és *Wuhlstein* (gazdag kocsmáros, a *wohl* 'jó, jól' melléknévből). Ebbe a kategóriába a Borsszem Jankó és Az Üstökös szövegein alapuló elemzésemben jelentősen több, jellemzően több elemből álló családnevet sorolhattam (pl. *Glanzfett*, *Laubfrosch*, *Mehlworm*,

Weinworm, Zinsenfresser), melyeket a teljes név jelentése vagy egy-egy elemének magyar megfelelője tett sértővé, illetve humorossá.

A foglalkozásra utaló nevek kategóriájába viszont több név kerülhet a Herkó Páter alapján, mint amennyit a többi lapban olvashattunk: *Baumgartner* ('gyümölcskertész'), *Fischler* ('halász'), *Fuhrman* ('fuvaros'), *Jäger* ('vadász'), *Kaufmann* ('kereskedő'), *Kohn, Léhner* ('bérlő'), *Pfeifer* ('fütyülő'), *Schneider* ('szabó'), *Schmitzig* ('tintafoltos'), *Spitzer* ('hegyező'). A családnevek tipikusan zsidó foglalkozásnak vélt munkakörökre is utalnak (kereskedő, újságíró, fuvaros). A pesti viccekben később gyakran szereplő *Kohn* családnév – a többi elemzett élclaphoz hasonló módon – nem tekinthető gyakorinak az antiszemita lapban sem, a neveknek csupán 5,58%-át teszi ki.

Származásra utaló nevet csupán egyet találhatunk a zsidóellenes lapban (*Deutschländer*), így megállapíthatjuk, hogy az elemzett élclapoknak a zsidósághoz való viszonyától függetlenül ez nem kedvelt névadási stratégiája.

A Herkó Páter hasábjain a többi vizsgált élclappal szemben nem olvashatunk vallásban, babonában gyökerező neveket, mint ahogy ünnepneveket sem.

6. A névváltoztatás a Herkó Páterben. – Magyarországon a korabeli humoros írássok egyik poén- vagy gúnyforrásaként tekinthetünk a névmagyarosításra – nem csupán az izraeliták esetében (vö. FARKAS 2003). A névváltoztatás az antiszemita lapban különösen negatív fényben tűnik fel, annak ellenére, hogy maga a főszerkesztő is magyarosította nevét. A Herkó Páter hasábjain gyakoribb téma a névmagyarosítás, mint a Borsszem Jankóban vagy Az Űstökösben, így arra következtethetünk, hogy szerzőit és szerkesztőjét is élénken foglalkoztatta e társadalmi jelenség. Mégsem tekinthető meglepetésnek az antiszemita lap nagyfokú érdeklődése a névmagyarosítás iránt, mivel 1898-ban a Belügyminisztérium kimagaslóan sok, 1918-ig egy évben a legtöbb (6702) névváltoztatást engedélyezte, így a lap írásai tényleges társadalmi vitát, aktuális társadalmi-politikai kérdéseket is tükrözhetnek (KARÁDY – KOZMA 2002: 64).

A magyar élclapokban nyomon követhetők a névmagyarosítás különböző motivációi és stratégiái, mivel a humoros szövegek szerzői egyes esetekben megadták az „eredeti” zsidó nevet és a magyarosított változatot: *Berger* > *Bokányi*, *Braun* > *Barna*, *Brézele* > *Bérczi*, *Deutschländer* > *Ditrói*, *Kaufman* > *Kovács*, *Szüszman* > *Szendrényi*, *Zalberger* > *Zalatnay*.

A Herkó Páter lapjain olvasható magyarosított zsidó neveket etimológiai-jelentéstani szempontok alapján is csoportosíthatjuk. Példákat legnagyobb számban a helynévi eredetű (*Bátori*, *Bérczi*, *Buzádi*, *Ditrói*, *Hunyadi*, *Komjáti*, *Krivány*, *Rákóczi*, *Zalatnay*, *Zrínyi*, *Zsitvai*) és az álhelynévi jellegű magyarosított nevekre találunk (*Bájbölgyi*, *Bokányi*, *Gürümbülyi*, *Imay*, *Kholbászi*, *Khopotány*, *Libamájvölgyi*, *Retekfalvi*, *Szendrényi*, *Zabodi*). Mindkét névadási stratégiát alkalmazták a nem antiszemita lapok szerzői is, *Báthory*, *Hunyadi* és *Rákóczi* családnévvel pedig mindkét laptípusban felbukkant egy-egy zsidó figura (további példákat l. még NÉMETH 2012: 61–2).

A zsidóság körében gyakori, KOZMA vizsgálata alapján a második legkedveltebb névválasztási stratégia a keresztnévi eredetű családnév felvétele volt (KOZMA 2009: 163). Az élclapokban a Herkó Páteren kívül (*Árpádi*) nem találhatunk erre példákat. Gúnyossá teszi az antiszemita élclapban az *Árpádi* név alkalmazását, hogy az Árpádra, a magyar honfoglaló vezérre vonatkozhat. A zsidóellenes retorika egyik eleme is felelevenedik előttünk az *Árpádi* nevet olvasva, ugyanis a kortársak – utalva keleti irányú bevándorlásukra –

az asszimilált zsidókat „új magyar”-nak nevezték, akik újabb honfoglalást hajtanak végre 19. századi beáramlásukkal – immár a magyarok „rovására”.

A Borsszem Jankóhoz és Az Üstököshöz hasonlóan községi eredetű magyarosított nevek is fellelhetők korpuszomban (*Aczél, Barna, Kukurucz/Kükürücz, Olay, Savanyu*). E kategóriában is feltűntek a kétféle élclaptípusban azonos családnevek (az *Aczél* és a *Kukurucz/Kükürücz* alak *Kukoricza*-ként).

A magyarosított zsidó nevek motivációs szempontú csoportosítása esetében megállapíthatjuk, hogy a Herkó Péterben gyakoribb volt a hangalak alapján történő névadás (*Barna, Bokányi, Bérczi, Ditrói, Kovács, Szendrényi, Zalatnay*), mint a nem zsidóellenes lapokban. A Borsszem Jankó és Az Üstökös szerzői viszont előszeretettel alkalmazták a jelentés alapján való névmagyarosítást szövegeikben, míg a Herkó Péterben erre csak egyetlen példát találunk (*Barna*).

A vicclapok műfaji sajátosságai miatt külön érdemes szólnunk a beszélő nevekről (*Bájlheley, Csalszberger, Henczegei/Henczeghy, Henczegéri, Számító, Uzsorási*). Egyes beszélő nevek a megnevezettek foglalkozására, illetve belső tulajdonságára igyekeztek még inkább ráirányítani figyelmünket: *Uzsorási, Számító* és *Csalszberger* is üzleti tevékenységet folytató zsidó a Herkó Péterben, s *Henczegei* és *Henczegéri* is gazdag izraelita. A beszélő nevek egy részét, mint láthatjuk, a helynévi és álhelynévi jellegű családnevekhez hasonlóan az *-i* képzővel, a legtipikusabb magyar családnévformánssal alkották. Az ipszilonnal írt alakok régiséget testesítettek meg a kortársak szemében, így zsidók esetében ezt az írásmódot a társadalom kevésbé jól fogadta (vö. FARKAS 2012: 305). Ipszilonnal írt családnevekre a lapok beállítódásától függetlenül, összességében véve kevesebb példát találhatunk a korpuszokban. A valós névválasztási gyakorlattal ellentétben az élclapokban ennek ellenére sem tekinthető ritkának ez az írásmód.

7. A névváltoztatás megítélése. – A névmagyarosítást a Borsszem Jankó és Az Üstökös nem kommentálta, a Herkó Péter szerzői viszont gyakran támadást indítottak ellene, mivel véleményük szerint az asszimilált zsidók a társadalom legnagyobb ellenségei, a névmagyarosítás pedig az asszimilációnak egy fontos, a társadalom számára jól látható lépése. A Herkó Péter egyik szövege a következőképpen gúnyolódik rajta:

„Eban² gubát. Három zsidó vigécz felbuzdulva a magyarosító áramlat hatása alatt, elhatározta nevének **megmagyarosítását**.

Lássuk az eredményt:

1.) Nummerl (mert számot jelent) lett belőle: Számi

2.) Singer (mert dalt jelent) lett belőle: Dalfy

3.) Sützser³ (mert lövőt jelent) lett belőle: Lövy

No ezek hát szépen megadták neki.” (HP. 1898. febr. 27. 10; kiemelés az eredetiben.)

Kiemelésre érdemes, hogy az élclapi névanyagban nem gyakori a *-fj/-fi* képzővel magyarosított családnév, mely ősiséget, nemességet, rangot, patinát közvetített a kortársak felfogása szerint, míg a korabeli források alapján végzett kutatások szerint – bár inkább a nem zsidók körében – kedvelt névelemek voltak a korszakban (vö. FARKAS 2010).

² Sic!

³ Helyesen: *Schütze*.

Az idézet is arra utal, hogy ez gyakori névmagyarosítási stratégia lehetett, mivel poénforrássá válhatott (*Dalfy*), de a vicc csattanója ez esetben az, hogy a zsidó figura nemessegre utaló nevet vett fel, amely *Dolfi* vagy *Dalfi* (< *Adolf*) helyesírással zsidó szereplők beceneve is lehetett a vicclapok hasábjain. Érdekes, de – a képzőtől eltekintve – nem magyarosított élclapi nevek találhatók még *-fi* képzővel a Herkó Péterben (példákat l. még NÉMETH 2012: 61): *Iczigfi* és *Spiczigfi*, illetve *Khonfi* (HP. 1898. szept. 4., júl. 10.). Érdemes itt megjegyeznünk, hogy e vicclapban a *Khonfi* nem csupán személynévként szerepelt, hanem általában véve is vonatkozhatott a zsidókra, a zsidóságra (*khonfi*, *khonfiak*), ahogy a *Mózes-had* megnevezés is (HP. 1898. jan. 23. 6) a zsidóság szinonimája volt. Annak ellenére, hogy a családnevek között nem gyakori a lapban a *Kohn*, a *khonfiak* elnevezés azt sejteti, hogy tipikus zsidó családnévnek tartották a kortársak, de hazafiasságukat is megkérdőjelezi a *khonfi* alak használata (vö. *honfi*).

A Herkó Péter immár erőteljesebb, humorosnak kevésbé tekinthető, a zsidókat lealacsonyító bírálatát mutatja az a nevek helyesírására vonatkozó javaslat, mely szerint csak kisbetűvel lenne szabad leírni a magyarosított zsidó családnevek egy részét, hogy ne lehessen őket összekeverni a magyarokkal: „Irkák mától fogva a történelmi neveket felvett zsidók vezeték és keresztnéveit egyszerűen kis betűvel, így ni: hunyadi áron, zrinnyi pinkász. Bravó! Legalább a külföldön is hamarabb tisztába jönnek az e fajta magyarokkal” (HP. 1898. ápr. 10. 3). Mint láthatjuk, az antiszemita szerzők és olvasók számára elfogadhatatlannak tűnt a zsidók névmagyarosítása, miközben pedig a báró Bánffy Dezső vezette kormány 1890-es évekbeli tudatos politikája a deklarált célnak, az egy politikai nemzetnek az eléréséhez szükséges nemzeti érdekként kezelte a névmagyarosítást (vö. MAITZ 2009). A történelmi kutatások alapján az 1890-es években „felvehetők voltak történelmi nagyjaink családnevei, mint például Zrínyi, Rákóczi, Hunyadi” (KARÁDY-KOZMA 2002: 39). Az élclap hasábjain mégis valós politikai és társadalmi vita jelent meg, s nem csupán az antiszemita adtak hangot nemtetszésüknek a történelmi személyek neveinek felvétele miatt (NAGY 1993: 67). TELKES SIMON is megjegyezte, amikor a családnévmagyarosítás irányelveit írta, hogy a „történelmi nevezetességű nevek felvétele [...] kerülendő” (TELKES 1898: 9).

A névmagyarosítást követően a zsidók egyik legfeltűnőbb jellemzője, a többemű, németes hangzású családnév eltűnt, így az antiszemita lap hasábjain az olvasók azt is szorgalmazták, hogy ha a zsidók neve már nem jelezheti vallásukat, más eszközökkel különböztessék meg őket (HP. 1898. jan. 9. 4). A szerzők ellenszenvét dokumentálja az a szöveg is, mely szerint egyenesen be kellene tiltani a névmagyarosítást a zsidók esetében (HP. 1898. jan. 30. 4).

8. Összegzés. – Az összehasonlító elemzés bepillantást nyújtott a holokauszt borzalmait nem, de a modern politikai antiszemitizmust már ismerő élclapi szerzők névadási módszereibe az izraelita szereplők esetében. Láthattuk, hogy bizonyos hasonlóságokat is találhatunk a zsidóellenes és nem zsidóellenes vicclapok névadási stratégiai között: mindkét laptípusban felbukkantak bibliai eredetű egyénnevek, és a családnevek csoportosításakor is találunk átfedéseket, azonos névelemeket. A névadás a Herkó Péterben a nagyszámú név ellenére – az előzetes várakozástól eltérően – kevésbé kreatívan használt eszköz a szereplők azonosítására, illetve jellemzésére, mint a többi élclapban. Ritkábban fordultak elő benne német vagy jiddis elemekből álló beszélő családnevek, illetve többemű családnevek, jellemző viszont rá a névmagyarosítás erőteljes bírálata, ami fontos

helyet jelöl ki a családneveknek e vicclap hasábjain is. A nevekre mint az élclap lényeges elemeire és ezek sztereotípiákat mozgósító erejére mutat rá az a Herkó Páter által megfogalmazott élclapi hír is, mely egy bűncselekményről beszámolván tizenkét zsidó nevet sorol fel a büntett megnevezése nélkül, s a következő latin szavakkal zárja szövegét: „Nomina loquuntur”, azaz: ’A nevek beszélnek’ (HP. 1898. jún. 12. 6).

Hivatkozott irodalom

- ERŐSS LÁSZLÓ 1982. *A pesti vicc*. Budapest.
- FARKAS TAMÁS 2003. Név és névváltoztatás – vicc és valóság. *Névtani Értesítő* 25: 153–60.
- FARKAS TAMÁS 2010. A -fi végű magyar családnevek típusai és története. *Névtani Értesítő* 32: 9–30.
- FARKAS TAMÁS 2012. Az ipszilonos nevekről. Egy helyesírási jelenség a nyelvi-kulturális térben. In: BALÁZS GÉZA – VESZELSZKI ÁGNES szerk., *Nyelv és kultúra, kulturális nyelvészet*. Magyar Szemiotikai Tanulmányok 25–26. Budapest. 301–7.
- FORGÁCS KRISZTINA 1987. Zsidó névmagyarosítás a XX. század 30-as éveiben. *Névtani Értesítő* 12: 149–61.
- GULYÁS PÁL 1939. *Magyar írók élete és munkái: megindította id. Szinnyei József: új sorozat*. 13. köt. Budapest.
- KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN 2002. *Név és nemzet. Családnév-változtatás, névpolitika és nemzetiségi erőviszonyok Magyarországon a feudalizmustól a kommunizmusig*. Budapest.
- KOZMA ISTVÁN 2009. Közlekedés, vagy az elkülönülés reprodukálása másként? Zsidó és keresztény névválasztás a századfordulón (1897–1908). In: FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN szerk., *A családnév-változtatások történetei időben, térben, társadalomban*. Budapest. 153–71.
- MAITZ PÉTER 2009. Névmagyarosítás és névideológia a dualizmus kori Magyarországon. In: FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN szerk., *A családnév-változtatások történetei időben, térben, társadalomban*. Budapest. 77–93.
- NAGY IMRE GÁBOR 1993. A névmagyarosítás történetéhez. *Baranya. Történelmi Közlemények* 5–6. 1992–3: 63–77.
- NÉMETH LUCA ANNA 2012. Zsidó figurák nevei a Borsszem Jankóban a 20. század első felében. *Névtani Értesítő* 34: 49–65.
- PallasLex. 9. = *A Pallas Nagy Lexikona* 1895. 9. köt. Budapest.
- RAJ TAMÁS 1999. *100 + 1 jiddis szó*. Vác.
- SZINNYEI JÓZSEF 1902. *Magyar írók élete és munkái*. 8. köt. Budapest.
- TAMÁS ÁGNES 2010. Magyar élclapok nem magyar nemzetiségű szereplőinek nevei a 19. század második felében. *Névtani Értesítő* 32: 79–92.
- TAMÁS ÁGNES 2011. Nemzetiségi szereplők neveinek összehasonlító elemzése bécsi és magyar élclapokban. *Névtani Értesítő* 33: 121–31.
- TELKES SIMON 1898. *Hogy magyarosítsuk a vezetékneveket?* Budapest.

**ÁGNES TAMÁS, Jewish personal names and the adoption of Hungarian family names
in the late 19th-century Hungarian humour magazines**

This paper examines the Jewish personal names found in the 1898 volume of the antisemitic humour magazine entitled *Herkó Páter* ['Father Herkó'], and presents contemporary judgements about the adoption of Hungarian family names. In the investigation, the author compares her previous observations based on relevant name stocks gained from two non-antisemitic humour magazines (*Borsszem Jankó* ['Tom Thumb'] and *Üstökös* ['The Comet']) with the results of her present enquiry into Israelite names. The author points out certain similarities in the naming strategies adopted in the antisemitic and non-antisemitic humour magazines: individual names of biblical origin, family names of similar types, and identical elements in names are observed in both types of magazines. However, some characteristic differences are also demonstrated: in *Herkó Páter*, there are fewer multi-element family names and surnames containing Yiddish-German elements; telling names – often having scornful meanings in the other two magazines – appear less frequently, and so family names used in *Herkó Páter* usually sound much less offensive. At the same time, the attitude towards the adoption of Hungarian family names in *Herkó Páter* – in contrast with the judgement expressed in the above mentioned other magazines – is undoubtedly negative.